

HET VERDRIET VAN BELGIË

Hugo Claus

HET VERDRIET
VAN BELGIË

ROMAN

2013
DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

Copyright © 1983 Erven Hugo Claus
Eerste druk 1983
Vijfendertigste druk 2013
Omslagontwerp Brigitte Slangen
Omslagillustratie Luc Tuymans, Vlaams dorp, 1995, olie op doek,
Collectie Vlaamse Gemeenschap, courtesy Studio Luc Tuymans
Omslagfoto Stephan Vanfleteren
Vormgeving binnenwerk Peter Verwey, Heemstede
Druk Clausen & Bosse, Leck
ISBN 978 90 234 7906 2
NUR 301

www.debezigebij.nl

INHOUD

Deel I HET VERDRIET 7

- I Het bezoek 9
- II Horen en zien 23
- III De koe 'Marie' 35
- IV Zuster Sint Gerolf 40
 - v Olibrius 49
- VI Van een ander kind 54
 - VII De Miezers 63
 - VIII Martelaren 72
 - ix In Walle 81
 - x BoMama 98
 - xi De eland 111
 - xii Nonkel Florent 121
 - xiii Nonkel Robert 128
- XIV Het Land van de Glimlach 137
 - xv Een knuppeltje 147
 - xvi Het scapulier 154
 - xvii Een verkenning 160
 - xviii Een gouden bikkell 163
 - xix Zijn gemene muil 174
 - xx In Bastegem 184
 - xxi Nonkel Armand 211
 - xxii Een timmerman 216
 - xxiii Meerke 223
- xxiv In Gods gewijde natuur 227
 - xxv Vijgenblaadje 235
 - xxvi Zuster Koedde 240
- xxvii De mande van de schande 253

Deel II VAN BELGIË 271

I

Het verdriet

I HET BEZOEK

Dondeyne had een van de zeven Verboden Boeken onder zijn schort verstopt en Louis meegelokt. Zij zaten onder de slingerplanten van de grot van Bernadette Soubirous.

Dondeyne's Boek was *ABC*, een weekblad van de socialisten dat vast en zeker op de Index van het Vaticaan stond en dat hij van zijn broer gekregen had toen hij in het ziekenhuis lag. Hij was daar vandaan gekomen met een scharlaken oor, waar hij vaak aan trok. Overdag lag het Boek onder zijn kast, met zijn bottines ervoor.

De vier pagina's die nu ontbraken lagen glanzend, ongekreukt maar gerafeld aan de randen, onder het blauwe pakpapier in de lade van Dondeyne's lessenaar. Voor alle veiligheid had hij het papier vastgeprikt met punaises – duimspijkers moet je zeggen, eiste Louis' Peter, maar Louis zei het nooit, hij werd al genoeg uitgelachen om zijn uitspraak.

De opgevouwen bladzijden glommen in de zon en waren in het midden heerlijk gespleten door de schaduw en de gekartelde scheur. Louis zou nooit zijn eigen Verboden Boeken vaneenrijten, zelfs niet in het dreigendste gevaar om ontdekt te worden. Maar Dondeyne was een Hottentot.

De vier Apostelen hadden zeven Verboden Boeken. Vlieghe had er drie, *Liefde in den mist*, een programma van de operette 'Rose-Marie', en het gevaarlijkste, een levensbeschrijving van G.B. Shaw, de ketter en vrijmetselaar. Byttebier had *Vertellingen van de Zuidzee* en een foto van Deanna Durbin in onderjurk, erg genoeg om als Boek beschouwd te worden. Het Boek van Louis zou hem misschien niet in opspraak hebben gebracht als de Zusters het gevonden hadden, hij had het ook openlijk tussen de beduimelde, lekker ruikende Davidsfondsboeken die hij na het Paasverlof had meegebracht kunnen schuiven, maar was het opzet al niet voldoende als je heimelijk een

boek, in je tabbaard gewikkeld, binnensmokkelde, binnen de hoge muren van het Gesticht? Het heette *De Vlaamsche Vlagge*, het was door Papa zelf ingebonden in een roodbruin kartonnen omslag, je kon het bindwerk van Papa meteen herkennen, want hij hakte de randen, onder de snijmachine als een guillotine, onmeedogend dicht bij de tekst af. In *De Vlaamsche Vlagge* ging het over opstandige seminaristen aan het einde van de vorige eeuw die, aangewakkerd door langharige priesters met *pince-nez*, tegen de Belgische, dus Vlaamsvijandige ministers en bisschoppen complotteerden in het holst van de nacht, in een geheim verbond, *De Swigende Eede*. Louis had het boek thuis uit de boekenkast gestolen omdat hij Papa had horen beweren dat de pastoors, die deze teksten bij hun parochianen vonden, onmiddellijk met de ban van de Heilige Kerk dreigden. Toen zij het schamel boek zonder illustraties, met de grijs gedrukte iele lettertjes zagen waren de andere drie Apostelen niet onder de indruk geweest. Alleen omdat Louis overdreven vurig herkomst, inhoud en gevaar had opgeroepen, hadden zij het vormloze ding als Verboden Boek aanvaard en het naast de andere gelegd, die avond, op het hoofdkussen van Byttebier, en drie kruistekens geslagen en gefluisterd: 'In de zwarte boeken – moet ge 't zoeken. – Dat wordt gevraagd – door de heilige maagd.' Geen van de Verboden Boeken mocht gelezen worden zonder dat er minstens één andere Apostel meelas.

Dondeyne en Louis bekeken de onscherpe plaatjes van het proces van de marconist voor het Hof van Assisen te Brugge. De vader van het slachtoffer, een ineengezakte man met een witte sik, droeg een uniformpet en leek op de Russische Tsaar toen hij Raspoetin smeekte zijn bloedzieke zoon te redden. De moeder was een besje dat bijziend en uitdagend naar de moordenaar buiten beeld keek en haar zwartgelakt tasje oprichtte om ermee te slaan of te gooien, de advocaat droeg een toga die van dezelfde sepiakleur was als zijn krulhaar, een fotograaf met een geruite pet hield een toestel vast als een trekharmonica met een gapend vierkant gat, en dan, en dan, de officier-marconist zelf, de dader die, zei de rechtbank, zijn vriendin levend in de duinen had begraven. Hij stond er lachend bij, zwaar besnord, handen op de rug, buik vooruit, want de foto was natuurlijk eerder gemaakt, niet

op het ogenblik van vrees en beven op het strand of later in tijden van wroeging en nachtmerries.

‘Levend in het zand,’ zei Dondeyne. ‘En zo’n schoon meisje!’

‘Hoe weet ge dat?’ vroeg Louis. ‘Misschien was ’t een lelijke of een eenoog.’

‘Hebt ge haar niet gezien dan?’ Dondeyne sloeg het blad dicht, draaide het om en wees naar de voorpagina, naar een rimpelloos gave vrouw die in satijn of zijde gehuld naar de lezer lachte. Haar irissen waren van dezelfde kleur, bleekoranje als haar onduidelijke lippen. Midden op haar voorhoofd was een venijnige scheur in het papier aangebracht.

‘Hottentot,’ zei Louis moedeloos. ‘Dat is een filmster. Hier, in koeienletters, staat haar naam, Wynne Gibson. De socialisten zetten altijd een filmster op het voorblad.’

‘Ah ja,’ deed Dondeyne, maar geloofde het niet. Hij aaide zijn doorschijnend rood oor.

‘Zij was een monster,’ zei Louis, ‘de vriendin van de marconist. Zij schrijven dat niet in de gazet, maar zij vroeg er om. Zij heeft zijn leven kapot gemaakt.’

‘Zijn leven?’

‘Natuurlijk,’ zei Louis.

‘Vriendin,’ zei Dondeyne, ‘wil dat zeggen...?’

‘Dat ze niet getrouwd waren.’ Een putje scheppen in het zand, er de spartelende, onschuldige vrouw in duwen, het leek hem terecht. Afdoende. Alhoewel, ‘vriendin’? Kon ook betekenen dat de vrouw een kennis was, iemand uit de buurt. Want waarom stond er niet: ‘verloofde’, of ‘geliefde’, of het kleffe, gore, heimelijke ‘minnares’?

Louis zag in de amberen krullen van Wynne Gibson gedrukt: 31 maart 1935, 4e jaargang, 1F.25.

‘Die ABC is vier jaar oud,’ zei hij.

‘Dat geeft toch niet.’

‘Misschien is Wynne Gibson ondertussen doodgegaan.’

‘Dan zouden wij ervan gehoord hebben.’

Wie? Wij? Dondeyne, Hottentot! Hoe zouden wij ervan gehoord hebben? Overigens, wie had er ooit van Wynne Gibson gehoord?

De kleintjes in de muziekzaal zongen voor de twaalfde keer ‘Het Ros Beiaard’.

Op het ogenblik dat Louis heftig dacht: ‘Ik ga tegen alle regels in, Apostel of geen Apostel, het boek uit zijn handen rukken, ermee in de moestuin rennen,’ reikte Dondeyne hem de ABC aan. ‘Kijk,’ zei hij, ‘precies Dobbelaere, met zijn vuile puisten.’ Een stuntelig geschetst meisje staaarde wanhopig naar een zwarte dolk of kling of de helft van een ebbenhouten kegel. Toen pas merkte Louis dat het een spiegel moest voorstellen, van opzij gezien. Op het meisje’s gezicht waren zwarte spatten en stippen aangebracht. Een vrouw met uiterst lange vingers stak een vinger in de wang van het meisje. ‘De raad ener moeder’ stond erboven.

‘Zij wist dat haar moeder het geheim harer beschaamdheid geraden had, uitgezette poriën, zwarte stippen en een vuile, gele tint maakten dat zij zich als een verstoteling voelde. Zij wist niet dat een eenvoudig recept een onverhoopte verlichting aan menig jong meisje kan brengen, zoals de meeste moeders weten.’

Hij gaf het blad aan Dondeyne terug. Deze liet het opengeslagen op zijn geschaafde knieën liggen. Zoals de meeste moeders weten! Niks weten zij, de moeders.

Toen, terwijl Dondeyne voorlas, in een stug schoon Vlaams dat leek op dat van de nieuwslezer van Radio-Walle, maar met iets van de zingzang in de psalmen van de Vespers: ‘Een pot kostbare zuiverende versterkende en samentrekkende bestanddelen werkt als bij toverkracht op de lelijkst uitziende huid en tint, gij zult verrukt zijn over uw nieuwe bekoorlijkheid,’ kwam Zuster Adam achter de doornhaag. Louis was zeker dat hij net vóór zij verscheen het geritsel van haar kleed gehoord had, toen het langs de doornen streek. Zij bleef staan, niet lang, met gevouwen armen, zodat de wijde mouwen voor haar middenrif een zwart altaartje vormden. Dondeyne zag haar ook.

‘Oei, oei, oei,’ zei hij. ‘Zij is daar, ik wist het.’ En toen, met een piepstem: ‘Ik heb twéé keren van de rijstpap genomen, zij heeft het gezien.’

‘Wanneer?’

‘Aan tafel, gisteravond. En twéé keer van de bruine suiker, zij heeft het gezien.’

‘Dwazekloot,’ zei Louis, ‘zij komt voor mij.’ Want hij had Zuster Adams lippen gezien die niet opkrulden en lachten, o, nee, maar elk ogenblik *konden* lachen, als zij zich maar herinnerde dat zij, tactisch gezien, zou moeten lachen, verleiden, inpakken, slijmerig en gewetenloos, en hij zag dat haar gezicht, die bleke vlek die verschroeid werd door het hevige wit van haar kap, die helm van licht, uitsluitend naar hem gericht was. Het gezicht kreeg kleur, het naderde met vale ogen en vierkante tanden.

‘Louis,’ zei Zuster Adam en stak haar lange arm uit de zwarte wollen mouw, en de geur van het versgemaaide gras uit de vlakte achter de grot van Bernadette Soubirous waaide weg, werd verstrooid door iets zoets, peperkoek, warme deeg met suiker toen zij nogmaals ‘Louis’ zei.

‘Ja,’ zei Dondeyne, die het fatale boek open en bloot vóór zich hield. Maar Zuster Adam had alleen aandacht voor haar onmiddellijke prooi en legde haar hand op Louis’ schouder, naast zijn nek, hij voelde haar duim. Hij volgde in haar schaduw, bijna dankbaar aan haar overgeleverd; het schijnsel in de zon was rijker dan het goudbrokaat van een *doge*, zachter dan het fluweel van de Graaf van Vlaanderen toen hij zich ging onderwerpen aan de Koning van Frankrijk. Terwijl hij haar volgde langs de taxislaan, de stekelhagen, de giftbomen, zei zij dat er bezoek was en hij vroeg niet wie, zoals verwacht werd, en zij zei: ‘Kom, kom,’ en hij zei binnensmonds: ‘Kom, komkommer.’ De slaapzaal was verlaten en in de waszaal wreef zij over zijn gezicht met een ‘handje’, niet het zijne, maar dat van Den Dooven, dat op een vensterbank lag te drogen. Afstandelijk, niet snel en niet traag wreef zij, alsof zij een pannetje uitschuurde, en hij gloeide. Daarna gooide zij een handvol water over zijn haar – doopsel – en kamde het toen te hard.

‘t Ros Bei-áá-áárd doet zijn ronde, in de stá-ád vá-án Dendermonde!’

Zij dwarsten de speelplaats. Zij stopte plotseling zodat hij, opgeslorpt in haar beweeglijk donker, tegen haar aanbodste, wat haar deed glimlachen terwijl haar voorhoofd gefronst bleef – *twéé*gezicht, godin van wraak en érg(er) – zij spuwde in haar handpalm en wreef een

haarpluk plat vlak boven zijn linkeroor. Toen zag hij, aan de overkant van het speelterrein, bij de onbeweeglijke ijzeren draaimolen waar een van de kleintjes op zat met bengelende benen, Vlieghe. Die hem ook zag, maar niet verroerde, een pastelkleurig porseleinen beeld tussen de witte stangen van de draaimolen.

Louis miauwde en sloeg Zuster Adams hand bij zijn oor weg, en liep twee meter naast haar.

Haar gedoe met zijn haar moet op een streling geleken hebben, zo heeft Vlieghe dat gezien, hij zal er nooit iets over zeggen, Vlieghe, maar het moet verraad geleken hebben in zijn schuine hazelnootkleurige ogen, dit is niet te herstellen, al bezweer ik het nog zo hevig, vanavond, straks. Hij stak een stukje zoethout in zijn mond, kauwde verwoed. Hij kreeg het warmer en week verder uit, naar de kant van de scheidsmuur en zag door de open poort de saffraangele DKW van zijn vader staan. Er zat een reusachtige, slapende man achter het stuur die hij nooit eerder had gezien. Toch ken ik hem.

Zuster Adam stopte, het kruisbeeld zwengelde tegen haar zij, zij wenkte, zei: 'Kom toch, ze wachten.'

Ze? Dus zijn vader en zijn moeder samen, tegelijkertijd? Ook iets nieuws. Hij keek nog even om naar de DKW als om alle details op te nemen die hij vanavond, straks, aan Vlieghe zou vertellen die bezeten was van auto's en vliegtuigen. Maar hij zag alleen dat de auto verwonderlijk schoongewassen was en dat er een rond etiket op de achterraut geplakt zat.

Nog gloeiend van schaamte (Vlieghe! Vlieghe! het was anders dan je denkt!) kwam hij in de koele, wijde gang. Zuster Adam schoot naar voren, alsof zij, bode-engel, de allereerste wou zijn om zijn komst aan te kondigen. Zo rende de heilige Anna, langs een bakstenen muurtje om de Boodschap, de Blijdschap, te verkondigen. Zij ijlde, Anna Ja, ook in haar hoofd. Louis spuwde het lauwe zoethout in zijn hand, de goudokers draderige prop had de kleur van Vlieghe's wenkbrauwen. Hij stak het in de zak van zijn schort, bij de veters, de knickers, de kwartjes.

De gang rook naar ammoniak. Niet zo lang geleden, tijdens het zondagbezoek had de kleine Zuster Engel in deze zelfde gang iets ge-

daan dat diezelfde avond in de slaapzaal werd neergeschreven in het geruite schrift met het etiket: *Akten der Apostelen*. Vlieghe, de Apostel met het mooiste handschrift, had geschreven: Zuster Marie-Ange, OOTMOED, 8 op 10. Een zeer hoog cijfer voor een gewone non.

Want zonder dat iets er op gewezen had, totaal onverhoeds, had Zuster Engel in de gang geknield voor de voeten van Dobbelaere en met beide handen, terwijl het zondagse bezoekersvolk de ogen sperde, de zwarte kousen van Dobbelaere tot aan zijn knieën opgetrokken. Waarop Dobbelaere's moeder, een boerin van Anzegem, paars was geworden en haar zoon had toegesnuwd: 'Zijt gij niet beschaamd, Omer?' Moeder-Overste had gesist: 'Zuster Marie-Ange, het is al goed zo, dank u wel, ga nu maar.' En Zuster Engel was afgedropen, gedwee maar ongebroken.

Sindsdien zeiden de Apostelen elke keer als Dobbelaere een of andere beestigheid uitkraamde, of als laatste aankwam bij het overlooptje-spelen en buiten adem tegen de klimop van de buitenmuur aankwakte: 'Zijt gij niet beschaamd, Omer?'

Louis' vader stond wijdbeens bij de voordeur van het Gesticht, waarachter de dorpsstraat hoorbaar was. Hij wenkte met een opkrullende wijsvinger.

'Hier is hij, Mijnheer Seynaeve, uwe deugniet,' zei Zuster Adam, het weergalmdde tussen de dwergpalmen en de als marmer geschilderde wanden.

'Een deugniet. Zeg dat wel, Zuster,' zei het kalend, roze hoofd.

'Allee, Louis, geef een handje,' zei Zuster Adam. Na de handdruk veegde de vader zijn hand af aan zijn grauw en blauw geruit jasje.

Zuster Adam heeft te hard over mijn gezicht gewreven, daarom gloei ik zo. Daarom. Om niets anders. Haar benige vingertoppen die dwars door het versleten lapje van Den Dooven schrobden. Niets anders. Vlieghe wacht nog altijd bij de witgelakte draaimolen.

'Wel, hoe stelt ge het, jongen?'

'Goed.'

'Goed wie?' zei de non.

'Goed, Papa.'

'Dat is goed,' zei Papa en knikte vier keer. Nu zal hij iets over zijn

vrouw, over mijn moeder, zeggen. Waarom is zij niet mee? Weliswaar had zij bij haar laatste bezoek gezegd: ‘Het zal nu een tijdje duren, mijn zoetje, voor ik kom, want ik kan zo moeilijk uit de voeten de laatste tijd,’ maar Louis had het genomen voor een maneuver, een vanzelfsprekende voorzorg voor het geval dat zij niet zou kunnen komen. En nu?

Zuster Adam graaide tussen zijn schortpanden en trok aan zijn rechterbretel, het kruis van zijn korte broek schoot naar boven. Papa keek naar de eiken deur van Zuster Econome’s bureau die onhoorbaar openzwaaide. Zuster Econome bleef onzichtbaar, hield zich achter een deurpost verborgen. Peter verscheen. Louis’ eigen dooppeter, in zijn gewoon zwartlakens pak met de gewone duifgrijze zijden das. Zoals gewoonlijk ligt op Peters schoenen met de stompe top, met de ronde koperen veterhaakjes, geen stofje. De schoenen blijven staan, de hakken bijna tegen elkaar, het lijkt alsof de tenen opkrullen, dat de schoenen elk moment de grond zullen verlaten.

‘Hij is gegroeid,’ zei Peter. Dat zei hij elke keer.

Als er in deze kloostergang een rat zou losgelaten worden, zou hij niet wegkunnen. Alle voegen van de muren, de tegels, de plinten zijn potdicht. Peters schoenen zouden hun werk comfortabel kunnen verrichten, trappelen, vermorzelen.

Peters hoofd zat vastgeschroefd in een celluloid boord, een gerimpeld, getaand appeltje met een rechtgeknipt blokje stekels onder de stompe neus. Een geblutste appel met een snor. Duidelijk onbeduidender dan de man met het volle, bolle hoofd op het schilderij achter hem, Achilles Ratti zaliger, Paus en leider van de christelijke wereld tot voor een paar maanden.

‘Voorzeker vijf centimeter,’ zei Peter met de uitspraak waar achterlijke boeren en Hottentotten om moesten lachen.

‘t Komt door de lente,’ zei Papa.

Door het hoge, smalle raampje was de perenboom zichtbaar die in het midden van de speelplaats stond. Waarom kwam Vlieghe niet even loeren? Louis grijsde. Vlieghe loerde nooit. Men loerde naar hem.

‘Ge amuseert u,’ zei Peter, ‘zie ik.’

‘Ja, Peter.’

‘Tijd genoeg om te treuren als ge oud zijt, hè, vader?’ zei Papa, en Peter knikte welwillend.

Louis zag zich wegrennen, over de onoverzienbaar breedgeplaveide weide van een speelplaats, hij dook voorbij de ramen van de muziekzaal – ‘die van Aalst, die zijn zo kwaa-aad, omdat hier ’t Ros Beiaard gaat’ – en bereikte de moestuin waar een keukenzuster schoffelde, en schrok en schreeuwde: ‘Seynaeve!’ en hij zag hoe hij langs de regenput en langs steenklippen en zandbanken holde, zijn flaporen vingen de wind, zijn oren waarvan Papa zegt dat hij ze met punaises tegen zijn schedel zal vastpinnen ’s nachts. Peter zei: ‘Staf, gij met uw Frans altijd, zeg liever: duimspijkers. En daarbij, gij zoudt die jongen beter een rekker rond zijn hoofd binden ’s nachts, dat zou minder zeer doen, hè, Louis?’ Waarop Pa verongelijkt maar (voor één keer) triomfantelijk zei: ‘Rekker, rekker, dat is ook geen schoon Vlaams, vader, ge moet zeggen: rubberband of gummiband.’ Waarop Peter zich afwendde, als een kat die een rat heeft gevangen in een kloostergang, en zei: ‘Wat goed genoeg is voor Guido Gezelle en Herman Teirlinck is goed genoeg voor hun leerling, Hubert Seynaeve, hier aanwezig.’

‘Kom, Louis, wij gaan een beetje in de verse lucht,’ zei Peter.

Op de speelplaats draaide de molen met een teder piepend geluidje. Vlieghe had hem nog een woedende zwaai meegegeven toen hij wegging.

Papa hield zijn hand boven zijn iele wenkbrauwen alsof hij naar de zee bij Blankenberge keek (verleden zomer, honderden in de golven joelende mensen met naakte schouders) en niet naar de klokgevel van de kapel (waar Vlieghe nu knielde en de Heilige Maagd om vergiffenis vroeg voor zijn wantrouwen en woede).

Peter voelde aan de laag neerhangende tak van de perenboom. Bij de kelderkeukens drentelden enkele kleintjes. Niet zo lang geleden stond Louis er ook, in de rij, in de keukenwalmen, tien centimeter kleiner, met Vlieghe's natte hand in de zijne.

‘Wij zijn zeer content van onze Louis,’ zei Zuster Adam. ‘Hij is de eerste in gewijde geschiedenis en in aardrijkskunde.’

‘En in rekenen?’ vroeg Peter.

‘Dat is nog een probleem,’ zei de non.

‘Dat heeft hij van zijn vader,’ zei Peter.

‘Dat is juist,’ zei Papa. ‘We kunnen niet allemaal zo slim zijn als gij.’

Peter haalde een witte zakdoek te voorschijn en bette zijn voorhoofd, zijn schaarse haren. Dan frommelde hij de zakdoek tussen zijn lichtgekloofde nek en zijn celluloid boord. De parel in zijn grijze das gaf licht.

‘Louis,’ zei hij, ‘ik ben niet mistevreden, maar dat rekenen van u, gij gaat daar serieus moeten aan werken. En ’t algemeen gedrag is ook niet fameux, heb ik gehoord.’

‘Van welingelichte kringen,’ zei Louis.

Peter stak het topje van zijn beringde vinger in zijn neus en schudde vinnig. Hij liet de rubberen neus los. ‘O, gij vranke duivel,’ zei hij.

Papa was verontrust. Hij kneep zijn ogen halfdicht. Bijziende? Nee, zo keek Willem Tell, toen hij zijn kruisboog spande, naar zijn zoon onder de appelboom.

‘Denk eraan,’ zei Peter en tikte tegen Louis’ bovenarm, ‘dat ik uw bulletin ga inspecteren als gij thuiskomt in de vakantie. En jongen, denk aan de naam van de Seynaeves.’ Hij stapte weg. Voor het eerst zag Louis dat zijn benen gekromd waren als van een ruiter. ‘A propos,’ zei Papa, ‘hier, dat is voor u.’ Louis herkende de geur meteen, hij nam het bekende papieren zakje met de zilveren cursieve krulletters aan, het waren pralinen van de bakker om de hoek van het Gesticht, het zakje was verkreukeld, Papa had er dus aangezetten. Voor alle zekerheid keek hij in het zakje, sommige donker- en lichtbruine klonters waren aan elkaar gesmolten. Hij legde het zakje in Zuster Adam’s uitgestrekte hand.

‘Vanavond krijgt hij er twee, zei de non. ‘D’r zit toch geen sterke drank in, hè, Mijnheer Seynaeve?’

Papa stootte een gehik uit. ‘Wat een gedacht, Zuster,’ zei hij en meteen werd hij ingetogen, bijna vroom. ‘Nooit geen sterke drank, Zuster. Af en toe een pintje, omdat het warm is of omdat ge onder de mensen zijt. Maar drank?’ Hij keek pal in Louis’ gezicht. ‘Moest ik ooit weten dat hij later aan de drank geraakt, ik kap hem nu zijn twee handen af.’

‘Ja,’ zei de non. ‘Moeder-Overste heeft een keer per abuis op een

begraving twee pralinen opgegeten waar Elixir d'Anvers in zat. En 't zat direct in haar hoofd.'

Het was gelogen. Het was háár, Zuster Adam, overkomen. Met vijf of zeven pralinen. Louis zocht naar de sporen van de leugen in het onaantastbaar ovaal dat in de kap geprangd zat.

'Goed,' zei Papa en kuchte.

'Ga nog niet weg,' zei Louis. 'Nog niet.'

'Nee,' zei Papa en wachtte. 'O ja,' zei hij toen, 'met Mama gaat het goed. Het is te zeggen: goed en niet goed. Gij hebt misschien gepeinsd dat zij zou komen, maar dat ging nogal moeilijk. Wat dat ik u wilde zeggen, ge hebt schrikkelijk veel complimenten van Mama.'

'Zij *wil* niet komen,' zei Louis. Tegen zijn zin klonk het vragend. (Eenenveertig dagen geleden, toen zij de laatste keer op bezoek was, zei Mama: 'Wat kom ik hier eigenlijk doen? Ik laat heel mijn huishouden in plan en als ik hier ben zegt ge niets tegen mij. Als ik u iets vraag is 't "Ja" of is 't "Nee" en voor de rest staat ge naar mij te kijken als naar een onnozele konte. Als ge liever hebt dat ik niet meer kom, Louis, moet ge 't zeggen. 't Is toch waar, gij zegt nooit iets uit uw eigen.')

'Natuurlijk wil zij komen,' zei Papa, 'maar hoe moet ik het expliciteren?' Hij wendde zijn roze, welig gezicht hulpeloos naar Zuster Adam en zei toen bits tegen de perenboom: 'Als zij niet kan, dan kan zij niet, amen en uit.'

'Louis is een beetje ongedurig,' zei de non. 't Komt ook door dat weer. Die warmte ineens.'

'Ja. 't Gaat onwieren,' zei Papa.

Zij zelf is ongedurig. Waarom? Je niks afvragen. Je ook niet afvragen waarom je je niks moet afvragen.

'De pralinen komen van bij de bakker om 't hoekje,' zei hij.

'Dat is juist,' zei Papa.'

'En zij zijn gesmolten door de warmte.'

'Wat geeft dat nu?' zei de non. 't Is toch de smaak die telt.'

In het kantoor van Zuster Econome hing de met de hand gekleurde foto van Henricus Lamiroy, bisschop van Brugge, van wie Peter beweerde dat hij verre familie van de Seynaeves was, langs de kant van Tante Margo. De bisschop hield zijn hoofd schuin, zijn ellebogen

steunden op een schrijftafel uit de middeleeuwen, waarop een bronzen inktpot, een telefoon en een lege asbak stonden.

Door het raam met de dikke, ronde, bestofte tralies kon je de DKW zien. Peter zat schuin bij de schoorsteen met zijn knieën gekruist, hij wipte met zijn stompe schoen en rookte een sigaar. Zuster Economes strenge uitdrukking veranderde nauwelijks toen zij Louis zag.

‘O-wietje,’ zei zij en Louis zal ooit dat papiermes met het Kongo-lees ivoren heft dat daar op het mosgroen vloeiblad ligt opnemen, oprichten. Balken zal zij, Zuster Econome, piepen tot zij pist.

Hij ging bij het raam staan en zei: ‘Waarom staat er REX op uw auto?’

‘Ja,’ zei Papa, maar je kon het bijna niet horen want Peter riep kadelend: ‘Wat? REX? Wáár?’ en sprong op. De sigarenwalm sloeg tegen Louis aan. Peter prevelde vlakbij: ‘Het is niet mogelijk!’ Ook Papa kwam bij het raam. Aandachtige cafébezoekers in de gelagkamer van ‘Het Witte Paard’ aan de overkant konden nu drie geslachten Seynaeves achter tralies zien.

‘Nu dat ge ’t zegt,’ zei Pa. ‘Op de achterraut.’

Peters woorden knetterden, de tongval was voornaam, afstandelijk, de adem tussen de klanken was zwavel. ‘Staf, ge gaat me een groot plezier doen en nu direct, maar direct dat etiket er af halen.’

‘Direct,’ zei Louis binnensmonds.

‘Staf!’ snauwde Peter.

‘Dat moet Holst gedaan hebben,’ zei Papa en ging naar de deur.

‘Ja,’ zei Peter. ‘Anders kan ik mij niet voorstellen.’

‘Is dat Holst?’ vroeg Louis. Op een onhoorbaar bevel van Pa kwam de reusachtige man moeizaam van achter het stuur gekropen. Toen hij op straat stond, zag Louis, onredelijk blij, dat de man een kop groter was dan zijn vader.

‘Het is crapuul,’ zei Peter. ‘Zuster Econome, de dag van vandaag...’

‘De aartsbisschop heeft, in zoveel woorden, in de radio gewaar-schuwd voor de REX-isten,’ zei Zuster Econome. ‘Maar ’t schijnt dat Koning Leopold er niet helemaal tegen is. Alhoewel hij dat natuurlijk niet kan bekend maken.’ Zij glimlachte. Louis had dit nog niet eerder gezien. Ineens zat daar een vrouw, met een kinderlijke, boerse

uitdrukking. Ook haar handen die een smaragdgroene vulpen rond-
draaiden, hadden iets meisjesachtigs.

‘REX op onze auto,’ zei Peter wrokkig.

‘t Is in ieder geval beter dan een etiket van de socialisten,’ zei Zuster Econome.

‘Dat zou er nog moeten aan mankeren,’ zei Peter. Bruusk ging hij naar het bureau en tikte er tegen met zijn zegelring. ‘Dat gaat nog een staartje krijgen,’ zei hij en zonder blik of groet verdween hij. Zuster Econome kwam overeind.

‘Die grootvader van u,’ zei zij, ‘die gaat een dezer dagen een hersenbloeding krijgen, met dat jagen en springen van hem.’

In de zonnige straat buiten wilde de reus Holst het etiket er af krabben met een zakmes, maar Papa hield hem tegen en pulkte toen, behoedzaam en zwetend, met zijn vingernagels tussen glas en papier. Peter kwam bij de auto, gilte onhoorbaar en gooide zijn sigaar tegen de keien.

Zuster Econome ging naar buiten, nadat zij de kokosmat tussen de deur en de deurpost had geschoven.

Alhoewel het niet mocht, nooit mocht, stond Louis toen onbewaakt, onbeschaduwd in de straat buiten, onder de plataan die gonsde van de muggen. Papa had het ronde, hatelijke etiket blijkbaar onbeschadigd op zak gestoken. Peter zat vooraan in de auto, naast het stuur. Hij had een donkergrijze deukhoed op. De reus Holst streefde de motorkap.

‘Allee, jongen,’ zei Papa opgewekt. Buiten zag hij er sterker en breder uit dan aan de leiband van Peter, in het Gesticht. ‘De volgende keer gaat het allemaal anders en beter zijn. Ge moet uw hart niet opvreten voor uw moeder. Het gaat allemaal goed passeren.’

‘Heeft Mama de vliegende tering?’ vroeg Louis.

‘Maar Owietje toch,’ zei Zuster Econome.

Papa keek naar zijn kind als naar een weeskind dat aan de deur kwam zingen op Driekoningenavond. Hij deed alsof hij de slappe lach kreeg en roffelde op zijn buik als om een onweerstaanbare lachbui te bedaren.

‘Maar wat een raar gedacht!’ bracht hij uit. ‘Hè, Zuster? Maar kind

toch, gij zijt een curieuze cadet. D'r is in geen vijftig jaar tering geweest bij de Seynaeves. Hè, Zuster?' Zij wist niet of zij moest beamen. Papa schraapte zijn keel en boog zich voorover. 'Wat er gebeurd is, het is iets van niets, het is dat zij van de trap gevallen is, Mama, dat is alles, zij moet blijven liggen.'

'Op de trap?'

Papa zocht verwilderd steun bij Zuster Econome, die naar de straat keek alsof ze iemand verwachtte. De reus Holst hield de deur van de DKW open.

'Zij moet een tijdje in bed blijven liggen, niet lang meer,' zei Zuster Econome toen.

'Allee, jongen,' zei Papa. 'Als ge Mama gaat terugzien zal zij een schoon cadeau hebben voor u.'

'Dat is zeker,' zei Zuster Econome.

'Wat dan?'

'Dat is een verrassing,' zei Papa.

'Gij gaat ervan verschieten,' zei Zuster Econome. In de auto leunde Peter opzij en toeterde. Meteen blafte de hond van 'Het Witte Paard'.

'Allee, jongen,' zei Papa.

'Allee, Papa,' zei Louis maar het klonk niet zo smalend als hij gewild had.

'De naaste keer zal...' zei Papa en schuifelde naar de DKW. Toen hij achterin ging zitten begon Peter fel tegen hem aan te praten. Er was een ruime plaats vrij naast Papa. Louis had er makkelijk bij gekund. De hele weg naar huis had hij zijn hand op Papa's knie gelegd. Hij wuifde de auto nog na, toen hij de hoek om was gereden en de stofwolk zich over de dorpsstraat oploste.

De speelplaats was verlaten, heilig. Uit de kelderkeukens steeg het gekwetter van de kleintjes.

Vandezijpe kwam naar hem toe. Hij at een wortel.

'Ugh, bleekgezicht,' zei hij.

'Ugh, Hottentot,' zei Louis. En alhoewel hij het helemaal niet wilde, zei hij tegen Vandezijpe die oranje brokjes vermaalde met een wijd-open mond: 'Mijn moeder is van de trap gevallen.'

'Het is altijd iets met u,' zei Vandezijpe.

II HOREN EN ZIEN

Puffend rijdt de DKW door de dorpskom, langs de huizen met geelglimmende bakstenen, lila en beige geverfde balkons, schoenwinkels, een smidse, een kerkhof waar een vrouw in rouw op haar duim zuigt.

Suizend rijdt de auto over een verlaten asfaltweg, langs de huizenhoge klippen van de kleiputten, en wat keft Peter daar? Je kunt het liplezen. Peter is woedend, hij die tijdens Louis' doopsel in het Sint Marcusgasthuis de kwispel uit de handen van de pastoor nam en ermee over het wurmpje zwiepte dat schrok met het verschrompeld lang-voorbij kopje dat op een foto te zien is in de woonkamer van de Oudenaardse Steenweg tien. De foto zit schuin onder in de lijst van 'De Goede Herder'. Peter die, elke keer dat Louis dapper een nieuwjaarsbrief had voorgedragen (eindigend met een buiging en een opgelucht en triomfantelijk uitstoten van 'uw liefste petekind dat u bemint'), Louis' pols beetnam, Louis' gebalde vuist openpelde en er, terwijl hij zich ruggelings van Louis afwendde, vijf frank in perste, het slijk der aarde. Peter die zich eens 'Professor Seynaeve' heeft genoemd. 'Ik dacht dat u onderwijzer was. In welke materie bent u dan professor?' – 'In de levenskunst, waarde mevrouw!' Deze Peter scheldt nu zijn zoon uit, die ontzet achteroverligt achter in de benauwde hete auto. Na de kleiputten komen de roggevelden, dan wordt het land minder heuvelachtig, en verschijnen de wegwijzers naar Kuurne, Lauwe, Verdegem.

Dan praat Peter, niet bedwaard, maar vermoeider. Hij is hoorbaar. 'Staf,' zegt hij, 'ik versta heel goed dat ge opinies hebt, een man zonder opinies mogen ze in de vuilbak smijten, maar *enfin*, Staf, *il y a la manière*.'

'In Vlaanderen Vlaams,' schreeuwt Papa. De man achter het stuur kan je zien grinniken, al merken de twee anderen het niet. Toch, Peter ziet de schouders van de man trillen.

‘Holst, kijk voor u,’ sist Peter.

Een begrafenis komt voorbij. Een dronken non wordt ondersteund door twee officieren met rouwkransen om hun nek. Een fanfare. De mensen in de schoorvoetende rouwstoet lijken stuk voor stuk in karton uitgeknipt, geverfd en door een onhandige jongen met onzichtbare touwtjes voortbewogen. De jongen zal ze laten huppelen, trippelen, dansen. Dies irae, sjingboem, dies illa, pompom!

‘Staf,’ zegt Peter gelaten, ‘ge zijt een brave vent, maar géén com-
merçant.’ Het is de zwaarst mogelijke belediging en Papa deinst nog verder achteruit tegen de autokussens.

‘Staf, het is of ik tegen de koeien spreek.’

Op het kerkhof met de snikkende vrouwen aangekomen verspreidt de zwarte stoet zich tussen de kruisjes, en komt dan weer bijeen voor het versgedolven graf waar de vrouw in de rouw van achter haar zwarte sluier zo’n misbaar maakt dat de omstaanders blozen, elkaar aanstoten.

‘Staf, ge hebt lelijk misdaan daarjuist met uw REX-plakkaatje. Is het daarvoor dat ik u heb grootgebracht?’

‘Gij hebt mij niet grootgebracht, maar BoMama.’ Zoiets zou Papa nooit durven zeggen. Hij zou haar ook geen BoMama noemen, zijn eigen moeder. En Papa onderbreekt Peter nooit, zijn eigen vader.

‘...dat ik speciaal voor u, als mijn opvolger, een zaak heb opgebouwd die haar gelijke niet heeft in Westvlaanderen?’

‘Vader, er is in heel Westvlaanderen geen andere groothandel in schoolgerief.’

‘Precies wat ik zeg. Wij hebben onze gelijke niet.’

Op het kerkhof dalen zwermen kraaien, fladderen, krabben in de omgewoelde aarde. Een man in ’t zwart verjaagt ze met een paraplu.

‘Staf, waarom hebt gij mij belachelijk gemaakt in de ogen van alle kloostergemeenschappen van Westvlaanderen? Want wees er zeker van dat Zuster Econome nu aan de telefoon hangt. Tot bij de Zusters Maricolen in Deinze zullen ze het te horen krijgen, hoe belachelijk...’

‘REX is niet belachelijk.’

‘REX zal overwinnen,’ zegt de man die met immense, gezwollen rode handen vederlicht het stuur doet zwenken.